

УДК 369.04

Садовенко М. М.
Чепан А. О.

Криворізький економічний інститут

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто теоретичні засади медичного страхування та його види, загальний стан медичного страхування в Україні. Проаналізовано чинники, які впливають на зменшення чисельності населення України. Виявлено наявні проблеми в системі фінансування охорони здоров'я та окреслено перспективи розвитку медичного страхування в Україні після прийняття Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування».

Ключові слова: медичне страхування, загальнообов'язкове медичне страхування, населення України.

Постановка проблеми. Система охорони здоров'я в Україні розвивається в умовах суперечностей соціального та економічного розвитку країни. Вона характеризується незадовільним рівнем суспільного здоров'я, недостатністю фінансового забезпечення, відсутністю задоволення потреб громадян у медичних послугах, а також платністю більшої частини медичних послуг, незважаючи на конституційні гарантії безкоштовної медичної допомоги, тому потрібно приділити достатню увагу питанню сучасного стану охорони здоров'я, яке склалося у нашій країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна увага відведена темі особливостей та необхідності медичного страхування в працях таких учених: М. Поліщука, В. Куценка, Л. Богуща, М. Мних, М. Клімова, С. Стеценко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оптимізацію системи охорони здоров'я насамперед потрібно почати з упровадження Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування». За роки незалежності України було внесено безліч проектів, які пропонували запровадження медичного страхування і завдяки яким з'явиться можливість задовольнити потреби населення в охороні здоров'я, але жоден із них не був прийнятий. Отже, питання прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» повинне стояти на першому плані.

Мета статті полягає у дослідженні стану медичного страхування в Україні, виявленні наявних проблем на шляху розвитку медичного страхування та окресленні способів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з найважливіших галузей страхування виступає особисте страхування. Воно стосується працездатності, життя та здоров'я людини. Особисте страхування передусім спрямовується на захист сімейних доходів громадян та нагромадження ними коштів для того, щоб підвищити рівень свого фінансового добробуту.

У сфері особистого страхування існує така підгалузь, як медичне страхування. Медичне страхування здійснюється у разі погіршення здоров'я людини у зв'язку з хворобою, нещасним випадком та ін. Застосування медичного страхування несе в собі можливість отримання населенням медичної допомоги, яка буде відбуватися за рахунок певних накопичень.

Суть медичного страхування полягає у тому, що особа, сплачуючи разовий страховий внесок,

який за сумою доволі менший, аніж вартість усіх медичних послуг, має можливість захистити свої інтереси в разі погіршення здоров'я з будь-якої причини. Медичне страхування взаємопов'язане з оплатою населенню витрат, які пов'язані з підтримкою здоров'я: проведенням профілактичних заходів, амбулаторним та стаціонарним лікуванням, придбанням медичних препаратів і т. д.

Поділ медичного страхування за формами наведено на рис. 1.

Добровільне страхування вимагає від особи усвідомлення важливості самого страхування. Участь у добровільному страхуванні залежить від бажання і намірів кожного індивіда, господарючого суб'єкта. У добровільному медичному страхуванні існує принцип страхової солідарності. Це означає, що кожна особа, яка застрахована, повинна отримувати види страхової допомоги, за які вона сплатила страховий платіж.

Обов'язкове медичне страхування – це складова частина системи соціального страхування, в основу якого закладено принцип обов'язкової участі громадян, підприємств або підприємців у фінансуванні охорони здоров'я безпосередньо або через посередництво страхових медичних компаній (організацій) [1].

В Україні системи добровільного медичного страхування, системи обов'язкового медичного страхування практично не існує.

У світі виділяють такі основні види фінансового забезпечення охорони здоров'я: державне, через обов'язкове чи добровільне страхування та змішана форма.

Жодна з країн світу не використовує ці види фінансування в окремому вигляді, але в деяких країнах один із видів може займати домінуюче положення. Наприклад, в Англії та Італії існує державна система фінансування, а в Німеччині та Швеції домінує система обов'язкового медичного страхування. Жителі США віддають перевагу змішаній формі фінансування, за якої американці відвідують приватні страхові компанії.

Рис. 1. Форми медичного страхування

Основне джерело фінансування медицини в Україні – державне фінансування та фінансування за рахунок місцевих бюджетів. Видатки на медицину в частині видатків зведеного бюджету України за наведено в табл. 1.

Таблиця 1
Видатки на медицину з державного бюджету в частині видатків зведеного бюджету України за 2004–2017 рр. (млн. грн.)

Роки	Видатки на медицину з державного бюджету України	Сумарні видатки зведеного бюджету України	Питома вага, %
2004	3 435	101 283	3,39
2005	3 497	141 537	2,47
2006	4 083	175 234	2,33
2007	6 318	226 036	2,79
2008	7 357	309 216	2,37
2009	7 530	307 312	2,45
2010	8 756	377 873	2,32
2011	10 224	416 854	2,45
2012	11 358	492 455	2,31
2013	12 879	505 844	2,55
2014 ¹	10 581	523 126	2,02
2015 ¹	11 450	679 871	1,68
2016 ¹	12 456	835 590	1,49
2017 ¹	16 729	1 056 760	1,58

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Джерело: побудовано на основі [2]

Державне та місцеве фінансування є не єдиними ланками оплати медичних послуг в Україні. За рахунок благодійних та добровільних внесків, коштів добровільного медичного страхування також може здійснюватися оплата медичних послуг.

Як свідчать дані табл. 1, питома вага видатків на медицину у складі державного бюджету до зведеного бюджету України дуже мала та впевнено зменшується. Фінансування медичної сфери державою здійснюється неефективно, що, своєю

Таблиця 2
Видатки на медицину з місцевих бюджетів в частині зведеного бюджету України за 2004–2017 рр. (млн. грн.)

Роки	Видатки на медицину з місцевих бюджетів України	Сумарні видатки зведеного бюджету України	Питома вага, %
2004	8 694	101 283	8,58
2005	11 965	141 537	8,45
2006	15 637	175 234	8,92
2007	20 396	226 036	9,02
2008	26 194	309 216	8,47
2009	29 027	307 312	9,44
2010	36 009	377 873	9,53
2011	38 738	416 854	9,29
2012	47 095	492 455	9,56
2013	48 689	505 844	9,62
2014 ¹	46 569	523 126	8,90
2015 ¹	59 551	679 871	8,76
2016 ¹	62 952	835 590	7,53
2017 ¹	85 662	1 056 760	8,11

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Джерело: побудовано на основі [2]

чергою, веде до зниження показників здоров'я в Україні та зміни чисельності населення.

Через те, що держава неспроможна в повному обсязі допомагати населенню, лівову частку обов'язків стосовно фінансового забезпечення перекладає на місцеві бюджети, дані наведено в табл. 2.

Якщо скласти разом витрати з державного та місцевих бюджетів, то отримаємо досить малу частку фінансових ресурсів. Такими фінансовими ресурсами зазвичай можна покрити лише витрати на оплату комунальних послуг та утримання персоналу, невелика частка залишиться на придбання необхідних медикаментів та устаткування, тобто саме тих витрат, від яких залежить якість надання медичних послуг, що прямо впливають на здоров'я населення.

За одними з основних показників здоров'я (середня тривалість життя, дитяча смертність та ін.) лідируючі позиції з найнижчими значеннями належать Японії, Великобританії та Німеччині.

Якщо брати до уваги Україну, то вона входить до ТОП-10 країн Східної Європи з найбільшим скороченням населення, складеного експертами ООН, дані якого наведено в табл. 3.

Таблиця 3
ТОП-10 країн Східної Європи з найбільшим скороченням населення у світі (млн. осіб)

Країна	Станом на 2017 р.	Прогноз на 2050 р.	Відсоток змін, %
Болгарія	7,08	5,42	-23
Латвія	1,95	1,52	-22
Молдова	4,05	3,29	-19
Україна	42,6	36,42	-14
Хорватія	4,19	3,46	-17
Литва	2,89	2,41	-17
Румунія	19,68	16,40	-17
Сербія	8,79	7,45	-15
Польща	38,17	32,39	-15
Угорщина	9,72	8,28	-15

Джерело: побудовано на основі [3]

Експерти ООН також спрогнозували, яким буде спад населення цих країн на 2050 р. Серед головних чинників, що, на думку експертів, будуть впливати на спад населення, можна виділити зниження рівня народжуваності та підвищення рівня смертності, міграцію в інші країни.

Вже з 90-х років чисельність населення України почала стрімко зменшуватися, а нині досягла дуже низького рівня.

Динаміку змін чисельності населення України за 2002–2018 рр. наведено на рис. 2.

Стрімкі темпи зменшення кількості населення України, можна пояснити такими причинами:

– лівова частка українців почала пошуки «кращого життя» за кордоном, тобто посилюлися міграційні процеси;

– суттєве зменшення народжуваності та високі показники смертності населення, як результат цього – негативний приріст населення, наведений у табл. 4;

– низький рівень медицини та достатньо високий рівень захворюваності населення.

Населення України старішає, але тривалість життя не збільшується, тобто частка населення старших вікових груп значно перевищує частку віком до 15 років.

Наявна система охорони здоров'я в Україні не має змоги забезпечити здоров'я населення, тому

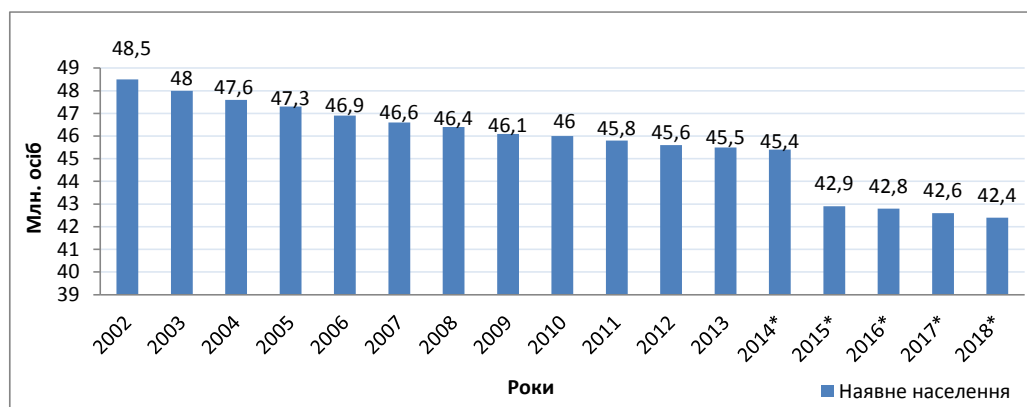

Рис. 2. Динаміка змін чисельності населення України за 2002–2018 рр.

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Джерело: побудовано на основі [4]

її потрібно реформувати: поліпшувати медичну освіту; ліцензувати спеціалістів у галузі охорони здоров'я; створювати національне медичне страхування; вирішувати питання фінансового забезпечення системи охорони здоров'я.

Через погіршення фінансового та економічного становища України держава не має змоги задовольнити потреби населення в охороні здоров'я за рахунок державних коштів.

Наявні державні витрати на охорону здоров'я не відповідають рекомендаціям ВООЗ, тому запровадження Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» повинно бути рушійним способом забезпечення витрат пацієнтів на діагностику, лікування, реабілітацію у разі настання страхового випадку.

За даними Всесвітньої доповіді щодо соціального захисту, який готує Міжнародна організація праці, частка прямих витрат населення на охорону здоров'я в Україні одна з найвищих серед країн Європи; у більшості країн ЄС вона не перевищує 12–25%. Необхідність значних особистих витрат істотно обмежує доступність медичних послуг і товарів для населення України й є одним

з головних чинників високої передчасної смертності і короткої тривалості життя. Змінити ситуацію можуть реформи охорони здоров'я та запровадження медичного страхування [5].

У країнах Європи за допомогою обов'язкового медичного страхування здійснюється забезпечення фінансами більшості витрат на охорону здоров'я. Наприклад, у Франції та Німеччині – близько 3/4, у Естонії та Румунії – близько 2/3, у Польщі та Угорщині – 1/2 всіх витрат.

До списку проблем, які існують у системі охорони здоров'я України, можна додати недостатнє надання висококваліфікованої медичної допомоги. Для достатнього рівня отримання медичної допомоги потрібно насамперед установлювати високі тарифи на ОМС, що спричинить підвищення податкового навантаження на населення.

Також необхідною умовою прийняття та втілення Закону «Про загальнообов'язкове державне медичне соціальне страхування» є виведення офіційної заробітної плати працівників із «тіні», адже відомо, що значна частина роботодавців продовжує видавати основну заробітну плату «в конвертах». Нині «тіньова» зарплата в Україні сягає

Таблиця 4

Природний рух населення України за 2002–2017 рр.

Роки	Кількість живонароджених, тис. осіб	Кількість померлих, тис. осіб	Природний приріст, скорочення (–), тис. осіб	Кількість померлих дітей у віці до 1 року, осіб
2002	390,7	754,9	-364,4	4023
2003	408,6	765,4	-356,8	3882
2004	427,3	761,3	-334,0	4024
2005	426,1	782,0	-355,9	4259
2006	460,4	758,1	-297,7	4433
2007	472,7	762,9	-290,7	5188
2008	510,6	754,5	-243,9	5049
2009	512,5	706,7	-194,2	4801
2010	497,7	698,2	-200,5	4564
2011	502,6	664,6	-162,0	4511
2012	520,7	663,1	-142,4	4371
2013	503,7	662,4	-158,7	4030
2014 ¹	465,9	632,3	-166,4	3656
2015 ¹	411,8	594,8	-183,0	3318
2016 ¹	397,0	583,6	-186,6	2955
2017 ¹	364,0	574,1	-210,1	2786

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано на основі [4]

понад 50%. Якщо це не буде призупинено, то фактично працівники будуть застраховані на мізерні суми. Для того щоб єдиний Медичний фонд, в якому будуть акумульовані кошти застрахованих осіб, нормально функціонував, «у тіні» не може перебувати більше 20% заробітної плати [6].

Для розвитку медичного страхування необхідно також чітко визначити осіб, які підлягатимуть медичному страхуванню. На етапі запровадження Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» можна страхувати лише найманих працівників. Фінансове забезпечення медичної допомоги дітям і людям похилого віку може здійснюватися через спеціальні державні програми.

Після впровадження Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» можливі такі наслідки:

- створення прозорого механізму фінансових і соціально-економічних взаємовідносин між лікарями та пацієнтами;

- зниження рівня смертності населення в країні;
- створення соціально справедливої системи охорони здоров'я;
- доступність медичної допомоги для всіх верств населення;
- оптимізація використання ресурсів системи охорони здоров'я [7].

Висновки. Отже, оптимізація системи охорони здоров'я нашої держави передусім повинна починатися з запровадження Закону України «Про загальнообов'язкове державне медичне соціальне страхування». Система медичного страхування в Україні в процесі розвитку сприятиме вирішенню проблем населення в охороні здоров'я, посиленню контролю на ринку медичних товарів та послуг, поліпшенню статистики народжуваності і смертності населення тощо. Врегулювання медичного страхування в Україні стане потужним кроком уперед, але для цього потрібне не тільки залучення державної підтримки, а й координація зусиль усіх центральних та місцевих органів виконавчої влади.

Список використаних джерел:

1. Обов'язкове медичне страхування. URL: https://medfond.com/static/medical_insurance_strahuvannia.html.
2. Бюджет України. URL: <http://cost.ua/budget/expenditure/>.
3. Портал Quartz. URL: <https://qz.com/1187819/country-ranking-worlds-fastest-shrinking-countries-are-in-eastern-europe/>.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. URL: <http://nbuviap.gov.ua/>.
6. Марченко Т.В. Необхідність запровадження і перспективи розвитку обов'язкового медичного страхування в системі соціального забезпечення України. URL: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvbdfa/2010_1/1\(18\)_2010_articles/1\(182010_Marchenko.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvbdfa/2010_1/1(18)_2010_articles/1(182010_Marchenko.pdf).
7. Концепція загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування. URL: http://ufu.org.ua/files/oms/Konceptiya_OMS_140312.pdf.

Садовенко М. М.

Чепа А. А.

Криворожский экономический институт

ДВНЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МЕДИЦИНСКОГО СТРАХОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Резюме

В статье рассмотрены теоретические основы медицинского страхования и его виды, общее состояние медицинского страхования в Украине. Проанализированы факторы, которые влияют на уменьшение численности населения Украины. Выявлены существующие проблемы в системе финансирования здравоохранения и намечены перспективы развития медицинского страхования в Украине после принятия Закона «Об общеобязательном государственном социальном медицинском страховании».

Ключевые слова: медицинское страхование, общеобязательное медицинское страхование, население Украины.

Sadovenko M. M.

Chepa A. O.

Kryvyi Rih Economic Institute

SHEI "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF MEDICAL INSURANCE IN UKRAINE

Summary

The article deals with the theoretical principles of medical insurance, describes its types and assesses the general state of health insurance in Ukraine. It analyses factors that influence the decrease of the population of Ukraine. The authors reveal the existing problems in the system of healthcare financing of Ukraine and outline the prospects of the medical insurance development in Ukraine.

Key words: medical insurance, compulsory medical insurance, population of Ukraine.